

**BO‘LAJAK MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARINING
IJTIMOIY FAOLIGINI RIVOJLANTIRISHDA YUZAGA KELADIGAN
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI**

Sh.U.Abubakirova

Nizomiy nomidagi TDPU

Pedagogika kafedrası o‘qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11210039>

Annotatsiya. Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning turli faoliyat turlarida mustaqilligini shakllantirish uchun o‘qituvchilarni tayyorlashning zamonaviy jihatlari ko‘rib chiqiladi. Normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish asosida maktabgacha tarbiya o‘qituvchilari uchun tegishli treningni tashkil etish muammosi aniqlandi. Bolalarning mustaqilligini rivojlantirish uchun maktabgacha tarbiyachilarni tayyorlash texnologiyasini ishlab chiqish va joriy etish orqali muammoni hal qilish bo‘yicha takliflar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: mustaqillik; bolalarning mustaqilligini shakllantirish; maktabgacha tarbiyachilar; maktabgacha tarbiyachilarni tayyorlash; maktabgacha tarbiyachilarning kompetensiyalari; bolalarning mustaqilligini rivojlantirish uchun o‘qituvchilarni tayyorlash texnologiyasi.

**PROBLEMS AND THEIR SOLUTIONS IN THE DEVELOPMENT OF THE SOCIAL
ACTIVITY OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS**

Abstract. The article deals with the modern aspects of preparing teachers for the formation of self-dependence of preschool children in various activities. Based on the analysis of regulatory documents, the problem of organizing the appropriate preparation teachers of pre-school education is revealed. An author's view is offered on solving a problem through the development and implementation of a technology for preparing teachers of pre-school education to form children's self-dependence.

Keywords: self-dependence; the formation of children's self-dependence; preschool education teachers; training preschool teachers; competences of preschool education teachers; technology training teachers to the formation of children's self-dependence.

**ПРОБЛЕМЫ И ИХ РЕШЕНИЯ В РАЗВИТИИ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ
БУДУЩИХ ДОШКОЛЬНЫХ УЧИТЕЛЕЙ**

Аннотация. В статье рассмотрены современные аспекты подготовки педагогов к формированию самостоятельности детей дошкольного возраста в различных видах деятельности. На основе анализа нормативных документов раскрывается проблема организации соответствующей подготовки педагогов дошкольного образования.

Предлагается авторский взгляд на решение проблемы через разработку и реализацию технологии подготовки педагогов дошкольного образования к формированию самостоятельности детей.

Ключевые слова: самостоятельность; формирование самостоятельности детей; педагоги дошкольного образования; подготовка педагогов дошкольного образования; компетенции педагогов дошкольного образования; технология подготовки педагогов к формированию самостоятельности детей.

Maktabgacha ta'lim vazirligi tizimida bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda, bu esa bolalar va pedagoglar manfaati uchun xizmat qilishi, maktabgacha ta'lim sifatini oshirishi lozim.

Tizimda qanday muammolar bor edi va ular qanday hal qilindi? Sohada qanday yangiliklar bor? Islohotlardan nimani kutish mumkin? O'zgarishlar juda ko'p. 2018-yil sentabr oyidan amalga oshiriladigan yangi maktabgacha ta'lim dasturi qabul qilingan davlat talablaridan kelib chiqib, barcha hududlardagi deyarli barcha maktabgacha ta'lim muassasalari yangi dastur bilan tanishib bo'lingan. Ular davlat talablarining to'liq paketini va dasturning o'zini oldilar.

Bundan tashqari, O'zbekistonda birinchi marta mavzuli rejalashtirish dasturi hammaga tarqatildi.¹

Yangi dasturning asosiy tamoyili "Ilk qadam", ya'ni. ta'lim yo'liga qadam qo'ygan yosh bolalarning ilk qadamlari. Ushbu dastur kompetensiyaga asoslangan yondashuvga asoslangan.

Aslida, davlat talablari shuni ko'rsatadiki, biz farzandlarimizni erta va maktabgacha yoshdan beshta yo'nalishda rivojlantiramiz, bu 5 yo'nalishni rivojlantirish orqali bola allaqachon 4 ta kompetensiyaga ega bo'ladi, ya'ni u allaqachon boshlang'ich maktabning 1-sinfiga borishga undaydi", - Yangi dasturda hamma narsaning asosi ijtimoiy yo'naltirilgan yondashuvdir, ya'ni bola diqqat markazida. O'qituvchilar yagona ijtimoiy muhitni tashkil qiladi, unda ota-onalar, pedagogik xodimlar, bolaning o'zi va, albatta, jamiyat va davlat kabi ijtimoiy sheriklar ishtirok etadilar. Yangi dasturning asosi shundaki, o'yin orqali bilish jarayoni rivojlanadi, bolalarda idrok, ijodkorlik, ijtimoiy yo'nalish tushunchalari shakllanadi, sog'lom turmush tarzini tarbiyalaydi va bolalar ijtimoiy muhitda o'zini qanday tutish kerakligini tushunadi.

Mustaqil faoliyat insonning o'ziga xos xususiyati sifatida, zamonaviy dunyoda har qanday faoliyat turida zarur bo'lgan qobiliyatlar va shaxsiy xususiyatlarni rivojlantirish uchun asos bo'lib qoladi. Raqamli, ma'lumotlar bazasi jamiyatiga aylanib borayotgan tez o'zgaruvchan axborot jamiyati sharoitida, avvalgi pozitsiyalardan shaxsning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish mumkin emas. Mustaqillik - bu shaxsning orttirilgan fazilati, u bir qator shartlar mavjud bo'lganda shakllanadi, ulardan eng muhimi - bu faoliyat turlari va inson qila oladigan aloqa sohalarining kengayishi; tashqi yordamisiz, faqat mavjud shaxsiy tajribaga tayanib. Lekin bu fazilat insonga qanchalik mustaqil ish ishonib topshirilgan bo'lmasin, o'z-o'zidan paydo bo'lmaydi. Shaxsiy mustaqillikni shakllantirish uchun yangi sifatdagi tashkiliy, psixologik, pedagogik va uslubiy shart-sharoitlar majmuasi zarur. Bunday vaziyatda barcha darajadagi, ayniqsa maktabgacha yoshdagi ta'lim tizimining roli sezilarli darajada oshadi. Bizning fikrimizcha, bolani ortiqcha g'amxo'rlikdan himoya qiladigan mustaqil faoliyat holatlariga qanchalik tez sho'ng'ilsa, ta'lim mustaqilligi qobiliyati shunchalik mustahkam shakllanadi.

Ushbu bosqichda etakchi faoliyat o'yin bo'lishiga qaramay, bolaning maktabgacha yoshi ushbu muammoni hal qilishda yetakchi o'rinni egallashi kerak. Shu munosabat bilan maktabgacha tarbiyachilarning malakasini oshirish bo'yicha ko'plab savollar tug'iladi.

Maqolaning asosiy materialining taqdimoti. Maktabgacha tarbiyachining mustaqil faoliyati, ya'ni bolaning kattalardan nisbatan mustaqil ravishda o'z faoliyati muammolarini qat'iyat bilan hal qilish istagi va qobiliyati, mavjud tajriba va bilimlarni safarbar qilish, qidiruv harakatlaridan foydalangan holda, ijtimoiy va shaxsiy kamolotning muhim omili hisoblanadi.

---

1 O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 16.12.2019 yildagi O'RQ-595-son

maktabda o'qish. Bu so'nggi o'n yilliklardagi strategik va me'yoriy hujjatlar, shu jumladan maktabgacha ta'lim bo'yicha davlat ta'lim standarti bilan ko'rsatilgan.² Ta'lim bo'yicha Davlat Ta'lim Standartining turli bo'limlariga murojaat qiladigan bo'lsak, biz "mustaqillik" tushunchasini topamiz, uning ahamiyati maktabgacha ta'lim tashkiloti bitiruvchisiga nisbatan turli tomonlardan ta'kidlanadi. Shunday qilib, standartning birinchi bo'limida maktabgacha ta'limning asosiy tamoyillari qatorida shunday deyilgan: - "har bir bolaning individual xususiyatlariga asoslangan ta'lim faoliyatini qurish, bunda bolaning o'zi ta'lim mazmunini tanlashda faol bo'ladi. uning ta'limi, ta'lim sub'ektiga aylanadi"; - "bolalar va kattalarning yordami va hamkorligi, bolaning ta'lim munosabatlarining to'liq ishtirokchisi (sub'ekti) sifatida tan olinishi"; - "turli faoliyatda bolalar tashabbusini qo'llab-quvvatlash". Davlat ta'lim standarti hal qilishga qaratilgan vazifalar ro'yxatida biz quyidagi formulani topamiz: "bolalar shaxsiyatining umumiy madaniyatini, shu jumladan sog'lom turmush tarzi qadriyatlarini shakllantirish, ularni rivojlantirish. bolaning ijtimoiy, axloqiy, estetik, intellektual, jismoniy fazilatlarini, tashabbuskorligi, mustaqilligi va mas'uliyati, ta'lim faoliyati uchun zarur shart-sharoitlarni shakllantirish". Ta'lim yo'nalishlarining mazmunini amalga oshirish mumkin bo'lgan faoliyat turlari orasida va bola rivojlanishining yakuniy mexanizmlari sifatida standart quyidagilarni taqdim etadi: - erta yoshda (1 yosh - 3 yosh) - o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish va harakatlar. uy-ro'zg'or buyumlari va asboblari bilan; - maktabgacha yoshda, o'z-o'zini parvarish qilish va asosiy uy ishlarida.

Maktabgacha ta'limning Davlat Ta'lim Standartining uchinchi bo'limida maktabgacha ta'limning asosiy ta'lim dasturini (keyingi o'rinlarda Dastur deb yuritiladi) amalga oshirish uchun psixologik-pedagogik shartlar sifatida quyidagilar ta'kidlangan: - "kattalarning bolalarga hurmati". bolalarning insoniy qadr-qimmatini, ularning ijobiy o'zini o'zi qadrlashini shakllantirish va qo'llab-quvvatlash, o'z imkoniyatlari va qobiliyatlariga ishonch"; - "bolalar tashabbusi va ularga xos faoliyatda mustaqillikni qo'llab-quvvatlash"; - "bolalar uchun materiallarni, faoliyat turlarini, birgalikdagi faoliyat va muloqot ishtirokchilarini tanlash imkoniyati". Bolalarning maktabgacha yoshdagi o'ziga xos xususiyatlariga mos keladigan ijtimoiy vaziyatni yaratish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar sifatida bolalarning individualligi va tashabbusini qo'llab-quvvatlash quyidagilar orqali ko'rsatiladi: - "bolalarning faoliyat turlarini, birgalikdagi faoliyat ishtirokchilarining erkin tanlovi uchun sharoit yaratish."; - "bolalar qaror qabul qilishlari, his-tuyg'ulari va fikrlarini ifoda etishlari uchun sharoit yaratish"; - "Bolalarga yo'naltirilmagan yordam, turli xil faoliyat turlarida (o'yin, tadqiqot, dizayn, kognitiv va boshqalar) bolalarning tashabbusi va mustaqilligini qo'llab-quvvatlash". Shu bilan birga, standartda "Dasturni amalga oshiruvchi o'qituvchilar bolalarning rivojlanishi uchun sharoit yaratish uchun zarur bo'lgan asosiy vakolatlariga ega bo'lishi kerak".

Shunday qilib, go'daklik va erta bolalik davridagi ta'lim maqsadlari sifatida standart quyidagilarni anglatadi: "O'z-o'zini parvarish qilishning asosiy ko'nikmalariga ega; kundalik va o'yin xatti-harakatlarida mustaqillikni namoyish etishga intiladi. Maktabgacha ta'limni yakunlash bosqichida maqsadli ko'rsatmalar: "Bola faoliyatning asosiy madaniy usullarini o'zlashtiradi, turli xil faoliyat turlarida - o'yin, muloqot, kognitiv va tadqiqot faoliyati, dizayn va boshqalarda tashabbuskorlik va mustaqillik ko'rsatadi; o'z kasbini va birgalikdagi faoliyat ishtirokchilarini

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 30-sentabrdagi PQ-3955-son [qarori](#).

tanlashga qodir; ... bola turli faoliyat turlarida o'z bilim va ko'nikmalariga tayanib, o'zi qaror qabul qilishga qodir". Hamma narsa mantiqiy va tushunarli bo'lib tuyuladi. Binobarin, zamonaviy maktabgacha tarbiyachiga qo'yiladigan talablar o'qituvchilarning tayyorgarligi va faoliyatini tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlarda aks ettirilishi kerak bo'lgan tegishli vakolatlarni o'z ichiga olishi kerak. Biroq, oliy ta'lim uchun tegishli ta'lim standartlarini tahlil qilish bunday aniq xulosalarni tasdiqlamaydi. Masalan, "Maktabgacha ta'lim" yo'nalishida faoliyatni tashkil etish bo'yicha vakolatlar belgilanadi, ammo bunday faoliyat turlarida bolaning mustaqilligini rivojlantirish haqida hech narsa yo'q.

Barcha yo'nalishlar uchun, shu jumladan maktabgacha ta'lim yo'nalishi uchun asosiy bo'lgan "Maktabgacha ta'lim" yo'nalishi bo'yicha Oliy ta'limning davlat ta'lim standartida bolalarning mustaqilligini rivojlantirish qobiliyati bilan bog'liq bitta kompetentsiya belgilangan: jumladan unda "talabalarning hamkorligini tashkil etish, o'quvchilarning faolligi va tashabbusini, mustaqilligini qo'llab-quvvatlash, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish qobiliyati".³ "O'qituvchi (maktabgacha, boshlang'ich umumiy, asosiy umumiy, o'rta umumiy ta'lim sohasidagi pedagogik faoliyat) (pedagog, o'qituvchi)" kasbiy standartiga murojaat ham shakllantirish sohasidagi o'qituvchiga qo'yiladigan talablarning mazmunini ochib bermaydi. va ta'lim bo'yicha davlat ta'lim standartida belgilangan bolalar mustaqilligini rivojlantirish.

Biroq, normativ hujjatlarda bolalarning kasbiy faoliyatda mustaqilligini rivojlantirish bo'yicha vazifalarni amalga oshirish zarurligi to'g'risida aniq ko'rsatmalarning yo'qligi o'qituvchini ushbu yo'nalishdagi mas'uliyatdan va o'qituvchilarni tayyorlash bilan shug'ullanadigan ta'lim tashkilotlaridan ozod qilmaydi. Bu kasb-hunar va ta'lim hamjamiyatlarining birgalikdagi sa'y-harakatlari bilan hal etilishi lozim bo'lgan muammo mavjudligidan dalolat beradi. Shu nuqtai nazardan, o'quvchilarning mustaqilligini rivojlantirishda o'qituvchining kompetentsiyasining tuzilishi masalasi dolzarb bo'lib qoladi. Kompetentsiyani yangilashga tayyorlik darajasi (ushbu sohada professional talablarni qondirish zarurligini tushunish); kompetentsiya jarayoni, mazmuni va natijasiga munosabat darajasi (kompozitsiyani qo'llash natijasiga ijobiy munosabat, bolani o'zaro ta'sir sub'ekti sifatida idrok etish); - bilim darajasi (mustaqillikning rivojlanish bosqichlari, usullari, usullari, texnologiyalari, uni rivojlantirish bo'yicha ish shakllari, mustaqillikni rivojlantirish uchun qulay bo'lgan rivojlanayotgan predmet-fazoviy muhitni tashkil etish tamoyillari haqidagi bilimlar); - kompetentsiyani qo'llash bo'yicha ko'nikma va tajriba darajasi (talabalarning mustaqilligini rivojlantirish bo'yicha usullar, uslublar, texnologiyalar, ish shakllari, rivojlanayotgan predmet-fazoviy muhitni tashkil etish tamoyillari); - qo'llashda hissiy-irodaviy tartibga solish darajasi. kasbiy faoliyatda kompetentsiya (uslublar, texnikalar, texnologiyalar, ish shakllari, ularni turli faoliyatda qo'llash, qiyin vaziyatlarda, ishni rejalashtirish, ota-onalarni o'qitish).

Belgilangan muammo doirasidagi navbatdagi savol universitetda maktabgacha tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida ham, talaba mustaqilligini rivojlantirishda o'qituvchilarning kompetentsiyasini rivojlantirish texnologiyasini ishlab chiqish va joriy etish zarurati bilan bog'liq. kollej darajasida va qo'shimcha kasbiy ta'limda ishlaydigan o'qituvchilar bilan. Bizning

³ Николаева А.Г. Развитие социальном активности старших дошкольников в образовательном пространстве дошкольного учреждения, автореферат, 2018

tushunishimizdagi ushbu texnologiyaga asoslanadi. L.M.Mitina, to‘rt bosqichni amalga oshirishni hisobga olgan holda qurilgan: ⁴

1-bosqich-o‘qituvchining o‘zgarishga tayyorligi va motivatsiyasini belgilaydigan tayyorgarlik;

2-bosqich - xabardorlik, bunda kasbiy harakatlar va talablarning mavjud usuli solishtiriladi, mavjud harakat usullarining qiyinchiliklari va kamchiliklari qayd etiladi va yangilarining afzalliklari amalga oshiriladi;

3-bosqich - qayta baholash, bunda o‘qituvchi harakat qilishga qaror qiladi va kasbiy harakatning yangi usullarini ishlab chiqadi;

4-bosqich - bu yangi usullar sinovdan o‘tkaziladigan, o‘qituvchi yangi kasbiy tajribaga ega bo‘lgan, uni qo‘llash va mustahkamlash uchun o‘zini rag‘batlantiradigan harakatdir.

Tayyorgarlik muammoni tushunish, uni dolzarblashtirish, uni yengish uchun motivatsiyani o‘z ichiga oladi va o‘qituvchining malakasini amalga oshirishga tayyorligi, munosabati va motivatsiyasini belgilaydi. Ogohlik - muammoning bunday bo‘lishiga olib keladigan qiyinchiliklarni aniqlash, optimal yechim mezonlarini aniqlash, kompetentsiyaning kognitiv darajasini shakllantiradi. Qayta baholash bosqichida amaliy jihatlarida kompetentsiyani o‘zlashtirishning kognitiv darajasi bo‘yicha ish davom etmoqda, chunki o‘qituvchi va hamkasblar tajribasi va maqbul yechimlarni izlash asosida qiyinchiliklarni bartaraf etish strategiyalari ishlab chiqiladi. Harakat bosqichi kompetentsiya va o‘z-o‘zini boshqarish tajribasini rivojlantirishga qaratilgan bo‘lib, amaliy harakatlarni, muammoni hal qilish uchun o‘z ta’lim mahsulotini yaratishni, tanlangan harakat strategiyasining samaradorligini baholashni va ko‘nikmalarni kundalik hayotda qo‘llashni o‘z ichiga oladi. Agar bolalarning mustaqilligini rivojlantirish bo‘yicha tadbirlar o‘qituvchilarni uni amalga oshirishga tayyorlash darajasida texnologiyalashtirilmasa, biz bu jarayonlarni boshqara olmaymiz, ularni stixiyalilik bosqichida qoldiramiz. Shunday qilib, o‘qituvchini bolalar mustaqilligini shakllantirishga tayyorlash jarayonini texnologiyalashtirish ushbu sifatni maktabgacha ta’lim darajasida allaqachon maqsadli va samarali shakllantirish imkonini beradi.

Zamonaviy sharoitda mustaqillik muvaffaqiyatning ajralmas qismidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarning mustaqilligi hikoyalar yaratish va qo‘shma o‘yinlar tashkil etishda, kattalar ota-onalari va o‘qituvchilarining muhim ko‘rsatmalarini bajarish qobiliyatida, o‘z faoliyatini va boshqa bolalarning xatti-harakatlarini munosib baholash qobiliyatida namoyon bo‘ladi. Bu ham ularning bugungi va kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun poydevor yaratadi. Ushbu sifat maktabgacha ta’lim bo‘yicha davlat ta’lim standartida belgilanganiga qaramay, ushbu kompetentsiya Pedagoglarni tayyorlash bo‘yicha davlat ta’lim standarti va o‘qituvchilarning kasbiy standartida aniq shakllantirilmagan. Ushbu qarama-qarshilik maktabgacha ta’lim sohasida pedagog kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash bilan shug‘ullanadigan ta’lim muassasalaridan maktabgacha yoshdagi mustaqil shaxsni o‘qitish va tarbiyalash qobiliyati va tayyorligiga qaratilgan o‘qituvchilarning vakolatlarini shakllantirish va rivojlantirish bo‘yicha maxsus ishlarni tashkil etishni talab qiladi.

---

⁴ Митина Л. М. Психология личностно-профессионального развития субъектов образования. — М.; СПб.: Нестор-История, 2014. — 376 с.

REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha ta’lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari t o‘ g‘risida” 2018-yil 30-sentabrdagi PQ-3955-son qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13maydagi 391-sonli Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari (lex.uz)
3. Митина Л. М. Психология личностно-профессионального развития субъектов образования. — М.; СПб.: Нестор-История, 2014. — 376 с.
4. Николаева А.Г. Развитие социальном активности старших дошкольников в образовательном пространстве дошкольного учреждения, автореферат, 2018